

T. ÁGOSTON LÁSZLÓ: A TITOKZATOS MANCS JAKAB

Szülőfalujába, Zengőszentmártonba hívták az író, mutatná be a gyerekkori barátoknak, meg a község többi lakosának a legutóbb megjelent novelláskötetét. No, meg számoljon be arról a közel félszáz esztendőről, amit szerencsét próbáló legkisebb királyfiként a nagyvilágban töltött. Nem is rossz ötlet ez a legkisebb királyfi hasonlat – veregette meg gondolatban a saját vállát –, meg a nagyvilág. Igaz, mindenki tudja róla, hogy az apja meg a nagyapja is becsületes iparosemberek voltak. Mindkettő asztalos. Pont annyi közül volt a mesebeli királysághoz, mint neki, elsőszülöttnek a legkisebb királyfihoz, meg Budapestnek a Nagyvilághoz. De indításnak nem hangzik rosszul. Legföljebb rákérdeznek, hogy is van ez, és máris kialakult egyfajta kontaktus előadó és közönsége között. Innét már csak folytatni kell valamiféle gyermekkori történettel. Azzal meg tele a padlás. Kétkötetnyi novellát írt a gyermekkori emlékeiből.

No, igen, de lehet, hogy ezeket már olvasták a falubeliek. Ezért is hívták haza. Ez az. Hazahívták. És ezek nemcsak szépen hangzó szavak, hanem igazak is. Valahányszor otthonról, a pesti lakásából haza igyekszik, haza, a szülőfalujába, és átlépve a megyehatárt, az országútról meglátja a zengőszentmártoni templomtornyot, mindig elérzékenyül, és eszébe jut valami rég feledésbe merült, ifjúkori emlék.

Mióta kocsira is telik, az alvégről, a temető felől kezdi a látogatást. Ott, ahol arcokká szelídülnek a sírkövek meg a faragott kopjafák, és visszaköszönnek, ha megsüvegeled őket. Nemcsak Jani bácsi, a szomszéd, akinek hajdan a térdén lovagolt, vagy Kovács Pista, a jó barát, akivel éveken át egy padban ültek az iskolában, hanem mind az ősök, akik egykoron az ő nevét viselték, és itt éltek le az életüket. Hány száz éve is? Az anyakönyvek tanúsága szerint több mint három...

Amint átlépte a megyehatárt, most is elé lépett a zengőszentmártoni templomtorny, magasra emelve csúcsán a buzogányt és a kakast. És előtolakodott egy rég elfeledett gyermekkori emlék is. Egy alacsony, cingár emberke, amint a villámhárítón fölfelé kúszik, hogy a több mint harminc méteres magasságból fogadásból kiszidolozza a rézkakast. Ott tolongott és leste a kocsmajátszó a fél falu népe. Hogy is hívták azt a fickót? Ejnye, hogy is? M-mel kezdődött a neve. Nem Molnár, nem is Mag, de valami hasonló... Mancs! Úgy van, Mancs Jakab volt a neve. Lakatosmester volt. Ott lakott az iskola mellett, és volt vagy négy lánya. Nagyon szép lányok voltak. A feleségére nem emlékszik, pedig biztos volt neki felesége is. Feltehetően szép asszony volt, mert az apjuktól ugyan nem örökölhették a lányok a szépségüket... Meg is nyerte a fogadást. Ott ünnepelték a kocsmában hajnalig. Ezt is megemlíti majd a könyvbemutató, hátha emlékszik még rá valaki az idősebbek közül.

És valóban, volt, aki emlékezett rá. Kovács Jancsi, az egykori lovászegény. Legény... Most éppen a nyolcvanadik évét tapossa.

– Én is ott voltam akkor a kocsmában – mondta az öreg Kovács –. A Parti Jóska fogadott velem, akiknek a Pátyi dűlőben volt tizenöt hold gyönyörű szőlőjük. Nagygazdák voltak, nekik voltak a legszebb lovaik a faluban. Az apja föl is akasztotta magát, amikor kuláknak nyilvánították és kiköltöztették őket a présházba. De az már jóval később történt. Akkor még tele volt a pincéjük borral. Finom boruk volt,

nagyon finom. Ez a Mancs meg igencsak szerette az italt, de pénze nem igazán volt rá. Kunyerálta a Jóskát, hogy adjon neki néhány litert. Ő meg nem akart adni. Addig-addig egyezkedtek, míg azt mondja neki a Jóska, hogy rendben van, ad ő neki akár ötven litert is, ha fölmászik a templomtoronyba és kiszidolozza a kakast. De nem ám akárhogy, hanem kívülről, a villámhárítón kell fölmászni. Ez a Mancs meg fölhúzott egy vastag bőrkesztyűt, és már indult is. Valóban fölment a kakasig, oszt megnyerte a fogadást. Azóta se tudta utánacsinálni senki.

Fölkapta erre a fejét Juhász Bálint, az alpolgármester, aki különben tanárember volt, és elhatározta, hogy megírja a falu történetét. Meg is alakította a fiatal református lelkészből meg néhány agilis fiatalból verbuvált helytörténeti egyesületet. Az irodalmi est után szólt is a papnak, nézzen utána az anyakönyvben, ki fia-borja volt ez a Mancs Jakab. Ott azonban semmi nyomát nem találták még a hívek névsorában sem.

– Nem hát – mondta az öreg Piróth, amikor megkeresték –, mert valószínűleg zsidó ember volt. Apám mesélte egyszer, aki ötven évig volt harangozó a templomban, hogy a harmincas évek végén vagy a negyvenes évek elején került ez az ember a faluba, amikor a zsidóüldözés volt. Többen is voltak ezek a Jánosi-tanyán. A grófi birtokon dolgoztak, ott nem háborgatta őket senki. Gépész volt ez a Mancs. Úgy látszik, tetszett neki ez a falu, mert a háború után is itt maradt. Lakatosműhelyt nyitott, de mindent fölvállalt, még a lópatkolást is. Amolyan ezermester-félének mondták. Aztán valamikor az ötvenes évek elején megállt a toronyóra. A fene tudja, honnan szalajtott párttitkár meg tapsolt örömeiben, mert akkor nem a templomot nézik az emberek.

– Nem falubeli volt a párttitkár? – kérdezte elképedve a fiatal helytörténész.

– Nem hát. Valahonnét a Nyírségből hozták. Becsületes parasztember olyan szemét munkát nem vállalt. A saját falujában meg különösen nem.

– Ő volt a falu ura?!

– Nem Ó! Az. Mifelénk az Ő-t csak emberre szokták mondani. Az vette föl a gazdákat a kuláklistára. Az söpörtette le a padlásukat. Még a templomba is betolta a pofáját, és akit ott meglátott, fölemeltette a beszolgáltatási járandóságát. Az mondta meg azt is, kit kell Recskre deportálni. No, szóval megállt a toronyóra. Kereste a tisztelendő úr, ki reparálná meg. Senki nem merte elvállalni. Akkor jött ez a Mancs Jakab, és azt mondta, ő megjavítja. Kérdezték tőle többen is, hogy nem fél ettől az istentelen párttitkártól? Azt mondta, nem, ő még a Sztálin Jóska öregapjától se fél. Föl is ment, meg is csinálta. Apám volt a segédje.

– A párttitkár meg szó nélkül eltúrte?

– Azt éppen nem mondhatnám. Ott aggatta a lábát, ahol tudta, de ez a Jakab is tökök gyerek volt ám! Állítólag egyszer fölment hozzájuk ez a sehonnai, amikor a Mancs éppen kint egyensúlyozott a toronyablakban valami keskeny lécen, és elkezdett pofázni. Az az alacsony, vékony ember meg úgy elküldte a jó édes anyjába, hogy majd' legurult a létrán nagy igyekezetében. Ilyet akkoriban csak azok mertek megcsinálni, akik megjárták Auschwitzot. Hát ezért is mondták, hogy zsidó ember volt.

– A fenét volt ő zsidó ember – ingatta a fejét Jóború Vince. – Lengyel katona volt. Akkor jöttek át hozzánk a gróf tanyájára, amikor a németek lerohanták Lengyelországot. Különben honnan értett volna az aknákhöz? Apám ott volt inas a birtokon, ő már csak tudta... Amikor negyvennégy telén itt állt a front a falu határában, rengeteg aknát telepítettek az egyik oldalon a németek, a másikon meg az oroszok. Napokig lötték egymást kegyetlenül, de nem tudták dűlőre vinni a dolgot. Aztán meg repülőről is szórtak le az amerikaiak különféle robbanószerkezeteket. Olyan volt, mint egy töltőtoll. Aztán megcsavarták a szárát, és robbant. Szegény Kudar Janinak is az szakította le a karját. A Sanyinak, az öccsének meg a szemét verte ki. A végén már az utcára se merték kiengedni a gyerekeket, nehogy találjanak valamit. A gazdák meg nem merték nekiereszteni az ekét a földnek. No, akkor jött ez a Mancs Jakab, és azt mondta, hogy senki ne nyúljon az aknákhöz. Szóljanak neki, ha látnak valahol, majd ő elintézi. Volt két embere, azok szépen kiemelték, ő meg szétszerelte.

– És mi lett a szétszerelt aknákkal?

– Hát ez az. Állítólag ki akarták tüntetni a hősiességéért, meg hogy megmen-tette a falu lakóinak az életét, aztán valahogy mégis légy került a levesbe.

– Miféle légy?

– Hát olyan légy, hogy el akarták számoltatni a robbanóanyaggal, és valami hiányzott. Gyutacs vagy lőpor, vagy a fene tudja, mi. Én nem értek hozzá... Úgyhogy a végén majdnem lecsukták a jótéteményéért. No, hát ebből is látszik, hogy katona volt. Lengyel, vagy esetleg cseh, a neve után.

– Már gyerekkorában is ilyen volt ez a Vince – mosolyodott el a bajsza alatt Török Péter. – Mindent jobban akart tudni másoknál. Elég, ha a nevét kimondod. Mancs. Ilyen névvel csak sváb lehet valaki. Innét a második község tiszta sváb falu volt. A háború után ezeket mind kiköltöztették Németországba. Azt mondták rájuk, hogy volksbundisták voltak és a német hadseregben szolgáltak. Lehet, hogy ez a Mancs Jakab is onnét keveredett át hozzánk, mert nem akart bevonulni a németekhez. Nálunk is volt néhány sváb gazda, gondolom, azok bújtatták. Rendes, dolgos emberek voltak, nem volt azokkal semmi gond, mégis kizsuppolták őket is. No, hát ilyen dolog ez a politika... Jó gyerek volt ez a Jakab, a bátyám ismerte. Szerette a borocskát, de hát ki nem szereti? Attól még nagyon jó gyerek volt. Mesélik, hogy a háború után, amikor ez a hogy is hívták? Ez a párttitkár megalakította a napszámokból a téeszcsét a gróf birtokán, nem volt fogatjuk, amivel dolgozzanak a földeken. A parasztnak is csak az volt, amit az oroszok meghagytak, elvenni se volt mit. Hát ez a Jakab hajtott föl valahol régi, öreg, lerobbant körmös Hoffer traktorokat, aztán háromból sikerült neki összerakni egyet. Azzal kezdtek el szántani. Nagyon hálás volt érte a párttitkár elvtárs, mert külön dicséretet kapott ezért a járási főnökétől. Hát ezért mert vele kiabálni a templomtoronyban a Jakab, nem a vallási hovatartozása miatt.

– Ötvenhatban itt lakott még?

– Itt. Ezt meg a régi Betérő Csárda kocsmárosától tudom. A csárda ott állt az országút mellett, a volt takarmánykeverő szomszédságában. Tavaly bontották le az

épületet. A kocsmáros egy Fodor nevezetű volt, egy időben sokat beszélgettünk vele a régi időkről. Azt mondta, október huszonharmadikán este már bezárt, le is feküdt, aztán egyszer csak verik ám a rolót. Ki a fene? Ki a fene? Hát kinéz, látja ám, hogy a Jakab. Fülíg olajos, mint mindig. Kiszól neki, hogy zárva van, menjen szépen haza. Ő meg csak áll az ajtó előtt, és egyre mondja, hogy erressz be Imre, baj van. Mi az a baj? Hát Pesten már lőnek, kitört a forradalom. Az oroszok mind le fognak mészárolni bennünket. No, aztán beengedte, beültek a raktárba, és bánatukban elkezdtek inni. Több mint két hétig ott ültek a raktárban, és megittak harminc láda sört. Aznap szállították, könnyű volt megszámolni. Amikor aztán megjöttek az oroszok meg elmúlt a forradalom, persze számon kérték a készletet. Az Imre meg azt mondta, hogy az oroszok itták meg az egészset.

– Apám mesélte egyszer, hogy együtt jártak föl Csepelre dolgozni – merengett a kisfröccsös pohárba Deli Bálint. – Az ötvenes évek végén behajtották a gazdákat a téeszcsébe, az iparosokat meg a kátéeszbe. Aki tudott, inkább elszegődött a gyárba segédmunkásnak. Spénhordó prolik lettek az ezüstkalászos gazdákból. Már aki tehette, mert jöttek ám a pesti munkásörök agitálni piszkosul. Kítették maguk elé az asztalra a pisztolyt, leültették szembe a parasztot, aztán „beszéljessünk a jövőről, bátyám!” A gazda meg kihúzta az asztalfiókot, kította mellé a disznóölő nagykést, és azt mondta: „Hát akkor beszéljessünk, ecsém!” Többen meghaltak az idő tájt... Sokan elköltöztek a Pest környéki falvakba, mert hogy Pestre nem engedtek bejelentkezni... Mások meg vonatoztak. Nagyapám aláírta... no hiszen... de végül is az ő keze írása volt... a belépési nyilatkozatot, mert ő volt a gazda, apám meg elment a gyárba dolgozni. Hajnalban négy órakor indult, este hétre ért haza, de legalább volt valami biztos keresete, mert a munkaegységből fölkapott az álla a téesztagnak. A Mancs is velük vonatozott minden nap. Aztán egyszer csak kítették a képét a dicsőségtáblára. A gyárba vezető úton két oldalt ki voltak rakva a kitüntetett dolgozók fényképei meg a munkaverseny plakátok. Azt én is láttam, amikor egyszer fölmentem apámmal munkát keresni. Olyan volt, mint egy plakátkiállítás. Szocialista brigádok vigyorogtak a táblákról, meg a gyár legjobb sportolói, meg ilyesmik. A Mancsnak is volt valami nagy újítása, vagy találmánya, én már nem emlékeszem, mi... Lényeg az, hogy kítették az ő képét is. Aztán kaptak lakást is a gyári lakótelepen. Azóta nem hallottam róla. Úgy eltűnt abban a hatalmas Pestben, mintha a föld nyelte volna el.

– Hát ez nem igaz – bosszankodott magában Juhász Bálint, az alpolgármester. – Nem létezik, hogy a huszonegyedik században ne lehessen kideríteni, ki honét jött, ki volt, és hová tűnt el. Ámbátor... elég sok akta meg nyilvántartás eltűnt az utóbbi időben. No, meg amit nyolcvan meg száz évre titkosítottak. De hát ez a Mancs Jakab se politikus nem volt, se bankár, se... Vagy a fene tudja... Oly korban éltünk mi e Földön, amikor bármi igaz lehetett, és annak az ellenkezője is.

Rendben van, nem itt született ez az ember. Se földje, se háza nem volt a faluban. Nem szerepel az adónyilvántartásban. Nem váltott ki iparendélyt, sőt még ebadót se fizetett. A házassági anyakönyvben nem szerepel a neve. Hát persze, mert az asszony se falubeli. Egy büszke zengőszentmártoni gazda nem is adta volna a lá-

nyát egy ilyen jöttmenthez. A lányai viszont itt jártak iskolába. Ezen a nyomon talán el lehet indulni. Meg is találta őket a naplóban.

Nem négy, hanem csak három lánya volt. Az egyik Mancs, a másik Mants, a harmadik Manch néven szerepelt a nyilvántartásban. Csak a nevük, semmi más. Se egy dicséret, se egy dorgálás, semmi.

Amikor legközelebb Zengőszentmártonban járt az író, megkérdezte az alpolgármestertől, hogy halad a monográfiával.

– Köszönöm a kérdéset, Feri bátyám – válaszolt a fiatal tanár –, már majdnem nyomdakész a kézirat. Nagyon érdekes dolgokat sikerült megtudnunk az idősebb emberektől a háború utáni évekről, csak azt nem sikerült még hitelt érdemlően tisztáznunk, ki is volt tulajdonképpen az a bizonyos Mancs Jakab, aki kiszidolozta a templomtornyon lévő rézkakast.

